

A.E.I. Πειραιά Τ.Τ.

ΣΧΟΛΗ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Καραμπίκας Παντελής Α.Μ. : 14322

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κουτσογιάννη Ευαγγελία

ΑΘΗΝΑ 2017

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως σκοπό να μελετήσει τις διάφορες εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί στην Ελλάδα, καθώς και αυτές που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που έχει η χώρα μας. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού επιλέγονται έναντι του μαζικού τουρισμού επειδή προσφέρουν διαφορετικές υπηρεσίες και υποδομές σε τουρίστες σε σχέση με τον μαζικό τουρισμό. Ως αποτέλεσμα αυτού, οι τουρίστες δεν συγκεντρώνονται σε ένα μέρος λόγω του μαζικού τουρισμού. Η Ελλάδα λόγω του πολιτισμού της, της μορφολογικής εικόνας που έχει καθώς επίσης και λόγω της μεγάλης ιστορίας της, έχει τεράστια εξέλιξη στο τομέα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, το οποίο είναι πολύ σημαντικό επειδή έχουν μεγάλα οικονομικά αλλά και περιβαλλοντικά οφέλη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	5
Κεφάλαιο 1 ^ο : Η έννοια και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού	6
1.1. Εννοιολογικός Προσδιορισμός Τουρισμού	6
1.2. Είδη τουρισμού	8
1.3. Περιβάλλον και βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη	9
Κεφάλαιο 2 ^ο : Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	10
2.1. Η φύση του εναλλακτικού τουρισμού	10
2.2. Παράγοντες που Συντέλεσαν στην Δημιουργία του Εναλλακτικού Τουρισμού	14
2.3. Μορφές Εναλλακτικού Τουρισμού	16
Κεφάλαιο 3 ^ο : Τουρισμός και Ελλάδα	20
3.1. Πλεονεκτήματα του Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ελλάδα	20
3.2. Λόγοι Επιλογής Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού και Σχετικές Δραστηριότητες που Αναπτύσσονται	26
3.3. Παραδείγματα Διαφόρων Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού	27
3.3.1. Ειδικές Τουριστικές Υποδομές και Ιαματικός Τουρισμός	27
3.3.2. Το Λουτράκι ως Ιαματικός Τουριστικός Προορισμός	29
3.3.3. Ο Τουρισμός στη Πόλη των Σερρών Εξαιτίας του Αυτοκινητοδρομίου	32
3.4. Τεχνική Ανάπτυξης Εναλλακτικού Χειμερινού Τουρισμού και Τουριστικές Υποδομές στην Ελλάδα	34
3.5. Επίδραση τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας	38
Συμπεράσματα	39
Βιβλιογραφία.	40

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Ο κάτωθι υπογεγραμμένος Καραμπίκας Παντελής, του Κωνσταντίνου, του φοιτητής του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής, του Α.Ε.Ι. Πειραιά Τ.Τ., πριν αναλάβω την εκπόνηση της Πτυχιακής Εργασίας μου, δηλώνω ότι ενημερώθηκα για τα παρακάτω :

«Η Πτυχιακή Εργασία (Π.Ε) αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο του συγγραφέα, όσο και του Ιδρύματος και θα πρέπει να έχει μοναδικό χαρακτήρα και πρωτότυπο περιεχόμενο.

Απαγορεύεται αυστηρά οποιοδήποτε κομμάτι κειμένου της να εμφανίζεται αυτούσιο ή μεταφρασμένο από κάποια άλλη δημοσιευμένη πηγή. Κάθε τέτοια πράξη αποτελεί προϊόν λογοκλοπής και εγείρει θέμα Ηθικής Τάξης για τα πνευματικά δικαιώματα του άλλου συγγραφέα. Αποκλειστικός υπεύθυνος είναι ο συγγραφέας της Π.Ε, ο οποίος φέρει και την ευθύνη των συνεπειών, ποινικών και άλλων, αυτής της πράξης.

Πέραν των όποιων ποινικών ευθυνών του συγγραφέα, σε περίπτωση που το Ίδρυμα του έχει απονείμει Πτυχίο, αυτό ανακαλείται με απόφαση της Συνέλευσης του Τμήματος. Η Συνέλευση του Τμήματος με νέα απόφασή της, μετά από αίτηση του ενδιαφερομένου, του αναθέτει εκ νέου την εκπόνηση Π.Ε με άλλο θέμα και διαφορετικό επιβλέποντα καθηγητή. Η εκπόνηση της εν λόγω Π.Ε πρέπει να ολοκληρωθεί εντός τουλάχιστον ενός ημερολογιακού βμήνου από την ημερομηνία ανάθεσής της. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται τα προβλεπόμενα στο άρθρου 18, παρ. 5 του ισχύοντος Εσωτερικού Κανονισμού.»

Ο Δηλών

Ημερομηνία

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γενικά, ο τουρισμός είναι ένας συνδυασμός δραστηριοτήτων, υπηρεσιών και βιομηχανιών που προσφέρουν μια ταξιδιωτική εμπειρία, συμβάλλοντας παράλληλα στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού, στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, στην αύξηση των επενδύσεων και στη μεγέθυνση της οικονομίας.

Η φυσική κληρονομιά των τόπων διακοπών είναι ξεχωριστή και μοναδική. Ο εναλλακτικός τουρισμός διαθέτει μια διαφορετική φιλοσοφία η οποία εστιάζεται σε μια ανθρώπινη, διαπροσωπική και άμεση σχέση στους κατοίκους της περιοχής και στους επισκέπτες. Ένας άλλος σκοπός του εναλλακτικού τουρισμού είναι και ο τρόπος με τον οποίο ο κάθε επισκέπτης θα γνωρίσει και θα περπατήσει σε δασώδη μονοπάτια. Θα γνωρίσει ορμητικά ποτάμια και θα γνωρίσει τα φυσικά τοπία του τουριστικού προορισμού. Η δυνατότητα που δίνεται για αθλητικές δραστηριότητες στη φύση, είναι επίσης σημαντική. Η ξενάγηση σε εκκλησίες και μοναστήρια μοναδική, τα αρχαιολογικά ευρήματα σημαντικά και ο καθημερινός τρόπος ζωής ή η συμμετοχή σε πανηγύρια και εκδηλώσεις μοναδική εμπειρία.

Βασικός σκοπός της εν λόγω πτυχιακής εργασίας, είναι η συλλογή, παρουσίαση και ανάλυση στοιχείων που οριοθετούνται στο πλαίσιο των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Ελλάδα με την παρουσίαση και σχετική ανάλυση παραδειγμάτων στις εν λόγω περιπτώσεις.

Η εργασία διαχωρίζεται σχετικά σε τρία βασικά κεφάλαια, όπου στο μεν πρώτο κεφάλαιο αναλύονται η Έννοια και τα Χαρακτηριστικά του Τουρισμού, στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται οι Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και τέλος στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού που έχουν αναπτυχθεί στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : Η έννοια και τα χαρακτηριστικά του τουρισμού

1.1. Εννοιολογικός Προσδιορισμός Τουρισμού

Υπάρχει πληθώρα ορισμών για τον όρο «τουρισμός». Ο προσδιορισμός της έννοιας είναι μια δύσκολη υπόθεση καθώς πρόκειται για ένα πολιτισμικό, κοινωνικό και ταυτόχρονα οικονομικό φαινόμενο. Ειδικότερα, από την πολιτιστική άποψη, ο τουρισμός αναφέρεται σε μετακίνηση που γίνεται με σκοπό το άτομο να εξερευνήσει άλλους πολιτισμούς και κουλτούρες και γενικώς να επικοινωνήσει με κοινωνίες που παρουσιάζουν διαφορετικές πολιτισμικές αξίες. (Ζαχαράτος και Τσάρτας, 2008).

Παράλληλα μια σημαντική ίσως και η κύρια διάσταση του τουρισμού είναι η κοινωνική, καθώς ο τουρισμός αναφέρεται στη διαδικασία μετακίνησης από ένα μέρος σε άλλο, με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών του ατόμου για νέες εμπειρίες. Η τρίτη διάσταση του είναι η οικονομική. Σε μια εποχή που χαρακτηρίζεται από δυσχερείς οικονομικές συνθήκες, η διάσταση αυτή είναι ίσως και η σημαντικότερη, αν αναλογιστεί κανείς ότι η τουριστική βιομηχανία είναι πολύ μεγάλη και εξελίσσεται συνεχώς προσφέροντας σημαντικά οικονομικά οφέλη σε μια χώρα - προορισμό (Βαγιονής, 2002).

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι ο τουρισμός αποτελεί ένα πολύπλοκο φαινόμενο, γεγονός που δυσκολεύει τον εννοιολογικό προσδιορισμό του. Για την καλύτερη όμως κατανόηση του, στη συνέχεια παραθέτονται μερικοί ορισμοί που παρουσιάζονται στη βιβλιογραφία.

Ένας από τους παλιότερους ορισμούς είναι αυτός που έδωσαν οι Hunziker & Kraft (Σφακιανάκης, 2004) σύμφωνα με τον οποίο «ο τουρισμός αναφέρεται στο σύνολο των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται κατά την μετακίνηση ενός ατόμου από ένα μέρος

σε άλλο, χωρίς αυτή η μετακίνηση να καταλήγει σε μόνιμη διαμονή αλλά και χωρίς να συνδέεται με καμία κερδοσκοπική δραστηριότητα».

Επίσης, ο Βρετανικός Οργανισμός Τουρισμού ορίζει τον τουρισμό ως κάθε δραστηριότητα που αφορά την προσωρινή μετακίνηση ανθρώπων σε προορισμούς εκτός του τόπου στον οποίο διαμένουν και εργάζονται, καθώς και στις δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια της παραμονής σε αυτούς τους προορισμούς. Ο ορισμός αυτός προκύπτει και από τους Burkart & Medlik (στο Σφακιανάκης, 2004).

Οι Jansen -Verbeke & Dietvorst (1987 στο Tungchawal, 2001) θεωρούν ότι ο τουρισμός αντιπροσωπεύει μια διαδικασία που προσφέρει εμπειρίες, χαλάρωση και αρμονία, δίνοντας με αυτό τον τρόπο μεγαλύτερη έμφαση στην διαδικασία και στο σκοπό του ίδιου του ταξιδιού που πραγματοποιεί ο τουρίστας.

Σύμφωνα με τον Leiper (στο Ζαχαράτος και Τσάρτας, 2008) είναι μια επιστήμη, που αντιπροσωπεύει ένα ανοιχτό σύστημα το οποίο αποτελείται από πέντε βασικά στοιχεία: ανθρώπινο δυναμικό, περιοχή προέλευσης, ενδεχόμενη ενδιάμεση περιοχή, περιοχή υποδοχής και τουριστική βιομηχανία. Οι Mill & Morrisson (Σφακιανάκης, 2004) φαίνεται να συμφωνούν με την άποψη του Leiper, προσθέτοντας τέσσερα βασικά στοιχεία τα οποία είναι η αγορά, το ταξίδι, ο προορισμός και το μάρκετινγκ ή διαφορετικά η διαδικασία προώθησης του τουρισμού.

Σήμερα ο περισσότερο αποδεκτός ορισμός για τον όρο «Τουρισμός» είναι αυτός που δίνεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO) ως «το φαινόμενο που εμφανίζεται όταν πραγματοποιούνται προσωρινές επισκέψεις ή διανυκτερεύσεις εκτός της μόνιμης κατοικίας, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από τη διεκπεραίωση αμειβόμενων εργασιών στον τόπο επίσκεψης».

1.2. Είδη τουρισμού

Υπάρχουν πολλά είδη τουρισμού και διαφοροποιούνται ανάλογα από ποια χώρα έρχονται οι τουρίστες, από την χρονική διάρκεια του επισκέπτη για τουριστικές ενέργειες, από το πόσο θα κρατήσουν οι τουριστικές δραστηριότητες κατά τον χρόνο διαμονής καθώς και ποιος είναι ο σκοπός του ταξιδιού.

Ειδικότερα, ο τουρισμός, ανάλογα από την χώρα προέλευσης του τουρίστα, ξεχωρίζεται σε εγχώριο και διεθνή τουρισμό. Ο διεθνής τουρισμός εμπεριέχει τον τουρισμό που γίνεται από χώρα σε χώρα, η οποία είναι διαφορετική από την μόνιμη κατοικία του επισκέπτη. Επίσης, περιλαμβάνει τον εισερχόμενο αλλά και τον εξερχόμενο τουρισμό. Ο εισερχόμενος τουρισμός περιλαμβάνει τους κατοίκους που δεν έχουν μόνιμη κατοικία στην χώρα που ταξιδεύουν, ενώ ο εξερχόμενος τουρισμός αναφέρεται σε αυτούς που ταξιδεύουν σε μια χώρα που δεν έχουν μόνιμη κατοικία. Αντίθετα, ο εγχώριος τουρισμός αναφέρεται στους κατοίκους μιας χώρας που πραγματοποιούν τουρισμό εντός της χώρας που έχουν την μόνιμη κατοικία τους.

Επίσης, τον τουρισμό μπορούμε να τον διακρίνουμε σε εσωτερικό τουρισμό, ο οποίος εμπεριέχει τον εισερχόμενο και τον εγχώριο, και σε εθνικό τουρισμό που περιλαμβάνει τον εξερχόμενο και εγχώριο τουρισμό.

Σε σχέση με τις χρονικές δραστηριότητες που θα θέλει να κάνει ο τουρίστας, ο τουρισμός διακρίνεται σε εποχικό τουρισμό και συνεχή τουρισμό. Στη χώρα μας, ο εποχικός τουρισμός υπερέχει κατά πολύ λόγω μεγάλης ζήτησης που υπάρχει το καλοκαίρι.

Επιπλέον, σε σχέση με τον σκοπό που γίνεται το ταξίδι, ο τουρισμός διακρίνεται σε δυο κατηγορίες. Στον γενικό τουρισμό και στις ειδικές μορφές τουρισμού οι οποίες περιλαμβάνουν τον αγροτουρισμό, τον θρησκευτικό, τον συνεδριακό τουρισμό κ.α.

Τέλος, υπάρχει και ο μαζικός τουρισμός ο οποίος είναι απλά μία μαζική συγκέντρωση τουριστών, όπου δεν επισημαίνεται η δραστηριότητα των τουριστών. Η μορφή του μαζικού τουρισμού χαρακτηρίζεται από ομαδικότητα και την οργάνωση για την μετακίνηση των τουριστών σε κοσμοπολίτικους τόπους, με σκοπό την διασκέδαση και την χαλάρωση. Ο τρόπος μεταφοράς, τα μέρη που θα επισκεφτούν οι επισκέπτες καθώς και η διαμονή είναι προκαθορισμένα από τα τουριστικά πακέτα που προσφέρουν τα τουριστικά γραφεία.

Στην εποχή που ζούμε, λόγω των αρνητικών επιπτώσεων που έχει στο φυσικό περιβάλλον αλλά και λόγω των λίγων και συγκεκριμένων επιλογών που δίνονται στον τουρίστα, ο μαζικός τουρισμός θεωρείται ως παθητικός. Ο παγκόσμιος προσανατολισμός στις μέρες μας είναι ο τουρισμός να είναι φιλικός προς το περιβάλλον αλλά και προς τον άνθρωπο.

1.3. Περιβάλλον και βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Βασικό στοιχείο του τουρισμού είναι το περιβάλλον, στο οποίο οι κύριες εκφάνσεις είναι το πολιτιστικό, το φυσικό κ.α., και συνδέεται άμεσα με τα ποιοτικά στοιχεία του, καθορίζοντας την ανταγωνιστικότητα του και τις μορφές του.

Κυρίαρχη θέση στις προτιμήσεις των τουριστών έχουν η θάλασσα, ο ήλιος, οι παραλίες καθώς και οι υπηρεσίες που τους παρέχονται, με συνέπεια οι χώρες της Μεσογείου να δέχονται μαζικό τουρισμό χωρίς να έχουν την ικανότητα να τα βγάλουν πέρα.

Όσοι δραστηριοποιούνται στο τομέα του τουρισμού αναγνωρίζουν ότι για να είναι μια τουριστική βιομηχανία υγιής, πρέπει να υπάρχει ένα υγιές περιβάλλον και η τουριστική ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού να συνυπάρχει αρμονικά με το περιβάλλον, ώστε να μην υπάρχουν αρνητικές επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, η τουριστική περίοδος να επεκταθεί καθώς και να δημιουργηθούν καινούργια προϊόντα

τουρισμού, τα οποία να ικανοποιούν την τουριστική ζήτηση και να μην επηρεάζονται πάρα πολύ από τις διεθνείς συνθήκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : Εναλλακτικές μορφές τουρισμού

2.1. Η φύση του εναλλακτικού τουρισμού

Ο Εναλλακτικός Τουρισμός αποτελεί μια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης ή/και πολυ-δραστηριότητας η οποία λαμβάνει χώρα στο ύπαιθρο ή σε αγροτικές περιοχές (Βαρβαρέσος, 2005). Είναι η μορφή εκείνου του τουρισμού η οποία αποτελεί και μια παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων που σαν σκοπό έχουν την αναβάθμιση των περιοχών αυτών καθώς και την οικονομική στήριξη αυτών μέσω της ήπιας και μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών, της τοπικής αγροτικής παραγωγής, της δημιουργίας και εμπορίας παραδοσιακών προϊόντων και του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2005).

Ο εναλλακτικός τουρισμός παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις μέρες μας αφού απευθύνεται σε επιχειρήσεις οι οποίες έχουν την έδρα τους στην ύπαιθρο και συχνά σε αγροτικές περιοχές. Στις επιχειρήσεις αυτές υπάρχουν παραδοσιακά εστιατόρια, καφεενεία, παραγωγοί και έμποροι τοπικών προϊόντων. Επίσης υπάρχουν μουσεία κάθε είδους και διάφοροι πολιτιστικοί σύλλογοι όπως ορειβατικοί, φυσιολατρικοί, γυναικείοι, αγροτικοί, τοπική αυτοδιοίκηση και σχολεία. Με αυτό τον τρόπο και σύμφωνα με τις προσδοκίες των επιχειρηματιών, αναπτύσσεται μια αγροτουριστική δραστηριότητα σε αυτές τις περιοχές η οποία φέρνει οφέλη οικονομικά και προσωπικά (Ζαχαράτος και Τσάρτας, 2008).

Η σχέση αλληλοβοήθειας που υπάρχει ανάμεσα σε αυτούς τους επιχειρηματίες αλλά και με τους τουρίστες, είναι σημαντική και ειδικότερα από τη στιγμή που ο κάθε επισκέπτης σε αυτές τις περιοχές αποτελεί έναν θαυμαστή και φίλο, έναν ταξιδιώτη που

σαν σκοπό έχει να θαυμάσει την ομορφιά των τόπων και να έχει μια ήρεμη και ήσυχη ανάπαυλα κάποιων ημερών από την πολυτάραχη ζωή του.

Η φυσική κληρονομιά των τόπων διακοπών είναι ξεχωριστή και μοναδική. Ο εναλλακτικός τουρισμός διαθέτει μια διαφορετική φιλοσοφία η οποία εστιάζεται σε μια ανθρώπινη, διαπροσωπική και άμεση σχέση με τους κατοίκους της περιοχής και τους επισκέπτες.

Έτσι είναι πολύ σημαντικό, κάθε τουρίστας να βρεθεί σε επαφή με τη φύση, να μυηθεί στην καλλιέργεια της γης, στην περισυλλογή των καρπών και να έρθει σε επαφή με τους κατοίκους. Με τον τρόπο αυτό γίνονται γνωστά πολλά από τα ήθη και έθιμα αυτών των τόπων όπως και κάποιες από τις καθημερινές εργασίες των κατοίκων. Παράδειγμα είναι ο αργαλειός, το κέντημα, η παρατήρηση των ζώων, των πουλιών, το κρασί, το τσίπουρο, η αίσθηση του τρύγου, η χρήση του κρόκου, η γεύση του μελιού και η συλλογήμανιταριών.

Ένας άλλος σκοπός του εναλλακτικού τουρισμού είναι και ο τρόπος με τον οποίο ο κάθε επισκέπτης θα γνωρίσει και θα περπατήσει σε δασώδη μονοπάτια. Θα γνωρίσει ορμητικά ποτάμια και θα γνωρίσει τα φυσικά τοπία του τουριστικού προορισμού. Η δυνατότητα που δίνεται για αθλητικές δραστηριότητες στη φύση, είναι επίσης σημαντική. Η ξενάγηση σε εκκλησίες και μοναστήρια μοναδική, τα αρχαιολογικά ευρήματα σημαντικά και ο καθημερινός τρόπος ζωής ή η συμμετοχή σε πανηγύρια και εκδηλώσεις μοναδική εμπειρία.

Κάτω από αυτό το πρίσμα, ο κάθε επισκέπτης γίνεται κομμάτι του τόπου έστω και αν πρόκειται για λίγο και αποκτά γνώσεις γύρω από την περιοχή που πήγε. Ο εναλλακτικός τουρισμός πέρα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά έχει αποκτήσει και την ιδιότητα της μορφής αυτού του τουρισμού ο οποίος αναφέρεται στην αναζήτηση της αυθεντικότητας

και της φυσικής επαφής, της άρνησης των απρόσωπων τουριστικών πακέτων και την αποφυγή κοσμικών παραλιών.

Η εθελοντική εργασία μπορεί να γίνει κομμάτι των διακοπών και ταυτόχρονα δίνει την δυνατότητα να προστατεύεται το περιβάλλον και να γίνεται τρόπος ζωής. Βάσει των ανωτέρω λοιπόν, ορισμένες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που εντοπίζονται στις μέρες μας, είναι οι εξής (Κοκκώσης και Τσάρτας, 2005):

- Αγροτουρισμός
- Συνεδριακός τουρισμός
- Ορειβατικός και περιπατητικός
- Τουρισμός υγείας
- Αθλητικός τουρισμός
- Χειμερινός τουρισμός
- Παράκτιος τουρισμός, παραποτάμιος, θαλάσσιος τουρισμός και τουρισμός των υδροβιότοπων
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Αστικός τουρισμός
- Ιαματικός Τουρισμός
- Τουρισμών Χρήσης Αθλητικών Κέντρων
- Τουρισμός σε Κέντρα Αναζωογόνησης
- Τουρισμός για Αθλητικές Διοργανώσεις Γκολφ
- Τουρισμός Ψυχαγωγικών Θεματικών Πάρκων.

Ο μαζικός τουρισμός δεν μπορεί να αντικατασταθεί από τις παραπάνω μορφές, ειδικά δε ο παραθαλάσσιος μαζικός τουρισμός. Απλά έχει συμπληρωματικό χαρακτήρα και προσφέρει τη δυνατότητα για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σε περιοχές της περιφέρειας. Υπάρχουν και ορισμένες ειδικές μορφές τουρισμού οι οποίες ανήκουν στον

εναλλακτικό τουρισμό και χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη κινήτρων για κάποια ειδική υποδομή. Ο εναλλακτικός τουρισμός προσφέρει τη δυνατότητα ενός διαφορετικού τρόπου διακοπών σε κάποιους ανθρώπους και έχει απόλυτη σχέση με τη προστασία της τοπικής κουλτούρας, τη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και του ανθρωπογενούς, καθώς και με την αποφυγή των υπηρεσιών του οργανωμένου τουρισμού (Βαρβαρέσος, 2005).

Όλοι οι τουριστικοί παραγωγοί χρησιμοποιούν τον όρο του εναλλακτικού τουριστικού προϊόντος, δηλαδή, οι ιδιώτες και το κράτος, χωρίς όμως να γνωρίζουν ακριβώς το κύρος και το επίπεδο σημαντικότητας και την πολύπλευρη πτυχή της έννοιας αυτής τόσο στην παραγωγική διαδικασία όσο και στα οικονομικά αποτελέσματα που προκύπτουν και στην άσκηση της εναλλακτικής τουριστικής πολιτικής (Σφακιανάκης, 2004).

Σύμφωνα με τον Π.Ο.Τ. ο πιο αναλυτικός και εύστοχος ορισμός για το εναλλακτικό τουριστικό προϊόν δόθηκε το 1980 και περιλαμβάνει 7 τύπους στοιχείων:

- Τη φυσική κληρονομιά.
- Την ενεργητική κληρονομιά.
- Την ανθρώπινη κληρονομιά δηλαδή, τα δημογραφικά στοιχεία και πολιτιστικά δεδομένα, διάφορες απόψεις του πληθυσμού σχετικά με το τουριστικό φαινόμενο και τις συνθήκες διαβίωσης σε εναλλακτική βάση.
- Τις θεσμικές, πολιτικές, νομικές και διοικητικές δομές στον εναλλακτικό τουρισμό.
- Τις κοινωνικές δομές της χώρας όπως είναι η συμμετοχή των ατόμων στο δημοκρατικό σύστημα της χώρας.
- Τα αγαθά και τις υπηρεσίες, τα μεταφορικά μέσα και τους εξοπλισμούς, την ειδική υποδομή των διακοπών.
- Τις οικονομικές και χρηματοδοτικές δραστηριότητες στον εναλλακτικό τουρισμό.

2.2. Παράγοντες που Συντέλεσαν στην Δημιουργία του Εναλλακτικού Τουρισμού

Αναφερόμενοι σχετικά στους παράγοντες οι οποίοι συντέλεσαν στην δημιουργία εναλλακτικού τουρισμού τα προηγούμενα χρόνια, θα λέγαμε πως εκείνοι οριοθετούνται περισσότερο στην ύπαρξη και λειτουργία των ειδικών τουριστικών υποδομών στη χώρα αυτή.

Πιο συγκεκριμένα, σημειώνεται πως στην έννοια αλλά και στα χαρακτηριστικά των ειδικών τουριστικών υποδομών σε μια χώρα καθώς και στις ανταγωνίστριες χώρες της ηπείρου που ανήκει, θα μπορούσε να σημειωθεί πως πολλοί είναι εκείνοι οι οποίοι έχουν αναφέρει ως αναγκαίο γεγονός την ανάλυση και συζήτηση της πολιτικής εκείνης την οποία εφαρμόζει η χώρα στο τομέα του τουρισμού σχετικά με τα χειμερινά σπορ, τον μηχανοκίνητο αθλητισμό αλλά και κάθε είδους εναλλακτική μορφή τουρισμού ή οποία θα μπορούσε να προσφέρει σημαντικά έσοδα και στοιχεία προβολής της στο εξωτερικό (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001).

Στην ανάλυση και συζήτηση αυτή δε, θεωρείται σημαντική η εξέταση των Ειδικών Τουριστικών Υποδομών με σκοπό την εξέταση, τον λόγο για τους οποίους δημιουργήθηκαν οι υποδομές αυτές και ποιες οι διευκολύνσεις και βαθμός ικανοποίησης που προσφέρουν στις μικρές ή/και μεγάλες ομάδες τουρισμού. Η ύπαρξη αυτών των υποδομών αποτελεί ουσιαστικά ένα σημαντικό παράγοντα παρακίνησης για τουρισμό από ένα μεγάλο αριθμό τουριστών και προκειμένου ο αριθμός αυτός να λάβει τη τελική του απόφαση για το ποιο προορισμό και ποιο τουριστικό πακέτο θα επιλέξει.

Δεν είναι όμως ορθό στις μέρες μας η αξία των τουριστικών υποδομών να τονίζεται σε υπερβολικό βαθμό, ειδικότερα με ότι σχετίζεται με το μέγεθος του πλήθους-τουριστών και στο οποίο απευθύνονται. Ο λόγος για αυτό, είναι πως φέρει ιδιαίτερη σημασία η αθροιστική κατανομή του και το αποτέλεσμα που προκύπτει όπως και ο χρόνος στον οποίο κατανέμεται σχετικά.

Σημαντικός βέβαια είναι και ο παράγοντας ο οποίος αφορά τη ζήτηση των ειδικών υποδομών τουρισμού στις ομάδες και στις οποίες απευθύνονται. Βασικό επίσης χαρακτηριστικό είναι και ο βαθμός εποχικής ουδετερότητας ή διαφορετικά οι χρονικές περιόδους στις οποίες η ζήτηση από το τουρισμό αναφέρεται ως ηπιότερη. Μεγαλύτερη φυσικά είναι η χρονική διασπορά της ζήτησης και γι' αυτό το λόγο και πρέπει να τείνει σε ικανοποίηση της εποχικότητας του τουριστικού προϊόντος που προσφέρεται στη συγκεκριμένη ομάδα τουριστών (Σφακιανάκης, 2000).

Ωστόσο, βασική αρχή δεν θα πρέπει να αποτελεί η σχέση κόστους και ωφέλειας για τον τουρίστα που θα επιλέξει το συγκεκριμένο τουριστικό προϊόν. Απλώς παραμένει ένα σωστό και ικανοποιητικό στοιχείο καθώς και ένας χρήσιμος οδηγός για την τελική επιλογή. Σημειώνεται δε πως ο συντελεστής ευχέρειας πρόσβασης κατέχει σημαντικό ρόλο στο τομέα του τουρισμού και ειδικότερα με το παράγοντα της απόστασης η οποία συνδέει τους τουρίστες με τα κέντρα πρόσβασης αυτών (Σφακιανάκης, 2000).

Βάσει λοιπόν των παραπάνω, θα μπορούσε να αναφερθεί πως τα είδη των ειδικών τουριστικών υποδομών και τα οποία αναφέρονται στις μέρες μας στην ανάπτυξη των διαφορετικών μορφών εναλλακτικού τουρισμού, διαμορφώνονται ως εξής (Σφακιανάκης, 2000)

- Συνεδριακός Τουρισμός
- Γήπεδα Γκολφ
- Αυτοκινητοδρόμια
- Ιαματικός Τουρισμός – Σχετικές Εγκαταστάσεις Ιαματικού Τουρισμού και Υδροθεραπείας
- Χειμερινός Τουρισμός – Χειμερινά Κέντρα
- Κέντρα θαλασσοθεραπείας
- Κέντρα αναζωογόνησης

- Κέντρα προπονητικού αθλητικού τουρισμού
- Ψυχαγωγικά θεματικά πάρκα

2.3. Μορφές Εναλλακτικού Τουρισμού

Αγροτουρισμός ή αγροτικός τουρισμός

Ο αγροτουρισμός έχει συνδέσει το όνομά του με την φύση, την ηρεμία, την ησυχία και την απλότητα. Οι τουρίστες αναζητώντας την ξεκούραση και την χαλάρωση σε ένα περιβάλλον που είναι ήρεμο, στην προσπάθειά τους να αποκοπούν προσωρινά από την καθημερινότητα της πόλης, διαλέγουν αυτό το είδος των διακοπών, επειδή πέρα από την ομορφιά του φυσικού τοπίου του οποίου θα ζήσουν, μπορούν να πάρουν μέρος και σε πολλές δραστηριότητες όπως είναι η πεζοπορία, η ποδηλασία, το κολύμπι, η ιππασία κ.λπ. Επιπλέον, τους δίνεται η δυνατότητα να γνωρίσουν την τοπική κουζίνα και να δοκιμάσουν τα παραδοσιακά υγιεινά προϊόντα. Επίσης, μπορούν να δουν και να έρθουν σε επαφή με τα ήθη και τα έθιμα των αγροτικών πληθυσμών, τα οποία είναι ξεχασμένα από τους ανθρώπους της πόλης. Γενικότερα, αναζητούν την επαφή με την φύση και την επαρχιακή φιλοξενία. Επίσης, θέλουν να απολαύσουν και να γνωρίσουν την αυθεντική επαρχιακή ζωή, την καθαρότητα του τοπίου και την καθαριότητα του περιβάλλοντος και με τον τρόπο αυτό, να πάρουν μέρος και να γνωρίσουν μια κοινωνία που έχει να τους πει πάρα πολλά για το κοντινό τους παρελθόν.

Όλα τα παραπάνω διαμορφώνουν τις μορφές του αγροτουρισμού, οι οποίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε δύο κατηγορίες (Σφακιανάκης, 2000):

Αμιγής αγροτουρισμός: Ως κύριος στόχος των τουριστών είναι οι διακοπές και η ξεκούραση στη φύση. Επίσης, μπορούν να λάβουν μέρος όμως και σε διάφορες αγροτικές δραστηριότητες που προσφέρει το μέρος στο οποίο διαλέξαν να μείνουν, όπως είναι η

φροντίδα των ζώων, η συγκέντρωση και αποθήκευση γεωργικών προϊόντων κ.λπ. Επιπλέον, οι επισκέπτες μπορούν να ασχοληθούν και με διάφορες ψυχαγωγικές δραστηριότητες, όπως είναι η ορειβασία, η πεζοπορία, το ψάρεμα κ.α.

Σύνθετος αγροτουρισμός: Στον σύνθετο αγροτουρισμό, οι επισκέπτες έχουν την δυνατότητα, εκτός από τις δραστηριότητες του αμιγούς αγροτουρισμού που τους προσφέρονται, μπορούν να ασχοληθούν και με την ικανοποίηση των προσωπικών τους αναγκών, όπως για παράδειγμα, η υγεία, ο αθλητισμός, η θρησκεία κ.λπ.

Ο τουρισμός λόγω της ιδιαίτερης ανάπτυξης που έχει διεθνώς τις τελευταίες δεκαετίες για πολλές χώρες, έχει αναδειχθεί ως ένας από τους σημαντικότερους τομείς της οικονομίας τους. Ο κάθε τόπος μπορεί να αναπτύξει τον τουρισμό του ανάλογα με την ικανότητα που έχει. Επίσης όμως, ρόλο παίζουν και οι παράγοντες που μπορεί να αλλάζουν από περιοχή σε περιοχή, αλλά και με την αλλαγή του χρόνου. Η τουριστική ανάπτυξη που θα έχει μια περιοχή θα υποστεί πολύ μεγάλες επιπτώσεις, οι οποίες θα έχουν θετικά αποτελέσματα αλλά όμως και αρνητικά. Οι επιπτώσεις αυτές κυρίως αφορούν τον οικονομικό τομέα της περιοχής, ο οποίος μπορεί να εξελιχθεί και να αλλάξει η παραγωγική βάση του τόπου, καθώς επίσης και λόγω των μεταβολών που δημιουργούνται, να αλλάξει και η τοπική κοινωνία.

Επίσης, φυσικό επακόλουθο είναι και οι επιπτώσεις στο περιβάλλον, όπου παρατηρούνται μεγάλες αλλαγές στο οικιστικό αλλά και στο φυσικό περιβάλλον. Οι συνέπειες αυτές έχουν ως αποτέλεσμα την ιδιαίτερη προσοχή και διαχείριση από τους τοπικούς φορείς.

Ο αγροτουρισμός προσφέρει πολλά πλεονεκτήματα για να γίνει καλύτερη η ποιότητα ζωής των κατοίκων στις αγροτικές περιοχές. Κάποια από αυτά είναι η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας που ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι μένουν στην ύπαιθρο. Αυτό έχει μεγάλη σημασία στους τόπους όπου υπάρχει μείωση του πληθυσμού και οι νέες θέσεις

εργασίας που δημιουργούνται παίζουν σημαντικό ρόλο για τις κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών. Επίσης, ο αγροτουρισμός βοηθάει στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων διότι δημιουργεί υποδομές οι οποίες συμμορφώνονται με το φυσικό περιβάλλον. Επιπλέον, αυξάνονται τα άτομα που δουλεύουν στον γεωργικό τομέα και υποστηρίζονται τα παραδοσιακά προϊόντα στην αγορά.

Ο αγροτουρισμός είναι ένα βασικό χαρακτηριστικό παράδειγμα το οποίο δείχνει πως η περιφερειακή ανάπτυξη μπορεί να συνδυαστεί με την ανάδειξη και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος. Δεν ενεργεί ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους αλλά βοηθάει στο να ευαισθητοποιηθούν και οι μόνιμοι κάτοικοι αλλά και οι επισκέπτες για να προστατεύουν το περιβάλλον και την πολιτιστική τους κληρονομιά. Επιπροσθέτως, ως δραστηριότητα ο αγροτουρισμός, ευδοκimei σε όλες τις εποχές του χρόνου, ανακουφίζοντας έτσι το θέμα της τουριστικής εποχικότητας, που όπως όλοι γνωρίζουν, είναι ένα από τα πιο σημαντικά προβλήματα του ελληνικού αλλά και ξένου τουρισμού.

Ο αγροτουρισμός έχει αρνητικές συνέπειες στο φυσικό και στο κοινωνικό περιβάλλον όταν δεν διαχειρίζεται σωστά και σύμφωνα με τις αρχές του. Για παράδειγμα, αν ο αγροτουρισμός αναπτυχθεί σε μεγάλο βαθμό και χωρίς τάξη, θα υπάρξει υποβάθμιση του περιβάλλοντος των τόπων. Επίσης, αν ο τουρισμός αναπτυχθεί εις βάρος της αγροτικής ζωής, με συνέπεια την ίδια την εγκατάλειψη της.

Πολιτιστικός Τουρισμός

Πολιτιστικός τουρισμός ορίζεται ως ο τουρισμός που γίνεται με σκοπό οι επισκέπτες να γνωρίσουν τα πολιτιστικά μνημεία και την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου, όπως για παράδειγμα είναι οι παραδοσιακά κτίσματα, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα ιστορικά και τα θρησκευτικά μνημεία, τα παλιά κέντρα των πόλεων καθώς και οι διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες. Ο πολιτιστικός τουρισμός είναι μια από τις σημαντικότερες

μορφές τουρισμού διότι ένας από τους βασικότερους λόγους για τους επισκέπτες θα είναι πάντα το πολιτιστικό κίνητρο.

Τουρισμός Υγείας

Αλλιώς και θεραπευτικός τουρισμός, είναι ο τουρισμός που συνδυάζει μια μορφή διακοπών με την παροχή ιατρικών και θεραπευτικών υπηρεσιών. Ο τουρισμός υγείας μπορεί να διαχωριστεί στον ιατρικό τουρισμό, τον οποίο διαλέγουν τουρίστες που θέλουν υπηρεσίες ιατρικής παρακολούθησης, καθώς επίσης και στον τουρισμό ευεξίας στον οποίο συγκαταλέγονται οι τουρίστες που θέλουν να κάνουν χρήση υπηρεσιών που βοηθούν στην διατήρηση ή ακόμα και στη βελτίωση της υγείας τους.

Θαλάσσιος Τουρισμός

Είναι οι τουριστικές δραστηριότητες που γίνονται στις ακτές ενός τόπου καθώς και στον θαλάσσιο χώρο του. Επιπλέον, στον θαλάσσιο τουρισμό συγκαταλέγονται οι κρουαζιέρες καθώς και οι περιηγήσεις που γίνονται με σκάφη αναψυχής σε θαλάσσιο χώρο. Τέλος, στην κατηγορία αυτή συγκαταλέγονται και όλα τα θαλάσσια σπορ και δραστηριότητες.

Οικοτουρισμός

Αυτή η μορφή τουρισμού συνδυάζεται με πολλές μορφές τουριστικής δραστηριότητας στη φύση. Εξελίσσεται σε τόπους περιβαλλοντικής προστασίας και περιλαμβάνει δραστηριότητες που έχουν εκπαιδευτικό σκοπό.

Επίσης, ο οικοτουρισμός περιλαμβάνει και άλλες μορφές τουρισμού όπως είναι για παράδειγμα, ο τουρισμός πεζοπορίας και ο υπαίθριος τουρισμός οι οποίοι δεν βοηθούν

απαραίτητα στην προστασία του περιβάλλοντος, αλλά όμως εμπεριέχουν τις ίδιες δραστηριότητες που γίνονται έξω στη φύση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Τουρισμός και Ελλάδα

3.1. Πλεονεκτήματα του Εναλλακτικού Τουρισμού στην Ελλάδα

Ο εναλλακτικός τουρισμός στην Ελλάδα αποτελεί ένα διαδεδομένο τρόπο ψυχαγωγίας τον οποίο διαλέγουν οι περισσότεροι άνθρωποι για να ξεφύγουν από την καθημερινότητα τους. Οι άνθρωποι που ασχολούνται με τον εναλλακτικό τουρισμό δεν έχουν καταφέρει μέχρι και τις μέρες μας να δώσουν ένα ακριβή και πλήρη ορισμό για το τι ακριβώς είναι ο συγκεκριμένος τουρισμός και πως αυτός περιγράφεται. Παρ' όλα αυτά έχουν καταφέρει να τον διαχωρίσουν σε διάφορες κατηγορίες και εναλλακτικές μορφές (Πατσουράτης, 2002).

Μια από τις εναλλακτικές μορφές του εναλλακτικού τουρισμού αποτελεί ο τουρισμός στα καταλύματα υπαίθρου. Απώτερος σκοπός του τουρισμού στα καταλύματα υπαίθρου είναι να φέρει τον τουρίστα σε επαφή με τη φυσικό περιβάλλον της περιοχής και να τον εντάξει στον καθημερινό παραδοσιακό τρόπο ζωής της.

Για παράδειγμα, υπάρχουν ανά την Ελλάδα διάφορα αγροτουριστικά καταλύματα τα οποία πραγματικά αναδεικνύουν την εικόνα της περιοχής στην οποία βρίσκονται και χωρίς να παραμελούν την πολυτέλεια της σύγχρονης ζωής και τις ανέσεις των διακοπών. Τα καταλύματα υπαίθρου αναδεικνύουν επίσης την λαογραφική και αρχιτεκτονική ζωή του τόπου που βρίσκονται και ουσιαστικά πρόκειται για αναστηλωμένα κτίσματα του περασμένου αιώνα και τα οποία διατηρούνται σε άψογη κατάσταση στις μέρες μας. Στους χώρους των καταλυμάτων αυτών, κάποιος μπορεί να βρει οινοπαντοπωλεία, μεζεδοπωλεία, μικρά καφέ, πολυχώρους τέχνης και φυσικά βιοτεχνίες παραδοσιακών προϊόντων (Μητούλα, Αστάρα, Καλδής, 2008).

Ο κάθε τουρίστας έχει την ευκαιρία στα καταλύματα αυτά να βρει διάφορα προγράμματα και να εμπλακεί και ο ίδιος σε δραστηριότητες οι οποίες θα τον κάνουν να χαρεί το φυσικό περιβάλλον, την ιστορία του τόπου αλλά και τον γενικότερο πολιτισμό του μέρους. Τα άτομα τα οποία διαχειρίζονται τα καταλύματα αυτά, ξέρουν και προσφέρουν άψογη φιλοξενία στους τουρίστες και εκείνοι φεύγουν με τις καλύτερες εντυπώσεις (Κοκκώσης, Τσάρτας, 2001).

Οι δραστηριότητες αλλά και τα ενδιαφέροντα τα οποία αναφέρονται αλλά και χαρακτηρίζουν τη διαμονή των τουριστών στα συγκεκριμένα καταλύματα καθώς και τα πλεονεκτήματα που αναφέρονται στον εναλλακτικό τουρισμό στην Ελλάδα, εντοπίζονται ως ακολούθως (Ζαχαράτος, Τσάρτας, 2008):

- Παρακολούθηση-συμμετοχή σε αγροτικές ασχολίες
- Μαθήματα κεραμικής
- Μαθήματα Ελληνικών χορών
- Περιβαλλοντική εκπαίδευση
- Παρακολούθηση / συμμετοχή σε λαϊκά πανηγύρια
- Οικολογικές περιηγήσεις
- Επισκέψεις σε ιστορικά αξιοθέατα
- Μαθήματα ύφανσης
- Μαθήματα Ελληνικής κουζίνας
- Μαθήματα Ελληνικής μυθολογίας

Για τους ανθρώπους του εναλλακτικού τουρισμού στην Ελλάδα, το συγκεκριμένο είδος τουρισμού είναι μια ήπια μορφή βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης και πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο της κάθε χώρας, η οποία έχει ως στόχους τα εξής (Σιτάρας, Τζένος, 2004):

- Να συμβάλει ώστε ο επισκέπτης να γνωρίσει τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης πόλης της χώρας.
- Να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη τοπική φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες θα μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της δημιουργίας, της παραγωγής, της γνώσης και της ανακάλυψης.
- Να κινητοποιήσει τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου της πόλης σε μια χώρα.

Οι άνθρωποι ενός καταλύματος εναλλακτικού τουρισμού γνωρίζουν πως ο σωστός σχεδιασμένος και καλά οργανωμένος αγροτουρισμός έχει καταδειχθεί ότι αποτελεί ένα από τα αποτελεσματικότερα εργαλεία για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση της ταυτότητας του τόπου τους. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι σε αυτής της μορφής την τουριστική ανάπτυξη το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της περιοχής αποτελούν πλέον τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά που στηρίζονται στην διατήρηση και ανάδειξη των τοπικών ιδιαιτεροτήτων της κάθε πόλης.

Σε επιχειρηματικό επίπεδο, ο αγροτουρισμός και ο εναλλακτικός τουρισμός στη συγκεκριμένη περίπτωση αποτελεί τον συνδετικό κρίκο του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα με τον τριτογενή. Δηλαδή της παραγωγής γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων και της μεταποίησης, με την παροχή υπηρεσιών και τον τουρισμό σε μια περιοχή. Κατ' αυτόν τον τρόπο δημιουργεί, στηρίζει και τονώνει την τοπική αγορά, παρέχοντας νέες θέσεις εργασίας, ένα συμπληρωματικό εισόδημα στις αγροτικές οικογένειες και συγκρατώντας τον πληθυσμό στην ύπαιθρο αυτή. Θα πρέπει να αναφερθεί πως οι κύριες κατηγορίες των επιχειρήσεων που εντάσσονται στον εναλλακτικό τουρισμό σε μια χώρα είναι οι εξής (Πατσουράτης, 2002):

- Αγροτουριστικά καταλύματα στις μικρές πόλεις και χωριά
- Πρατήρια / Εκθετήρια/ Εργαστήρια αγροτουριστικών τοπικών προϊόντων
- Αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής
- Τουριστικά γραφεία που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- Αγροκτήματα και φάρμες
- Επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων
- Εργαστήρια τοπικής τέχνης

Σε ότι αφορά τον επισκέπτη, οι άνθρωποι ενός οικισμού θα πρέπει να επιθυμούν ο αγροτουρισμός ή ο εναλλακτικός τουρισμός να αποτελεί διαδικασία που προωθεί μια μορφή ταξιδιού με σεβασμό προς το περιβάλλον και την τοπική παράδοση, βασισμένη στην γνωριμία του με την τοπική κουλτούρα, ιστορία και καθημερινότητα. Μια συνολική εμπειρία κατά την οποία ο επισκέπτης έρχεται σε επαφή με το ντόπιο τρόπο ζωής και συνδυάζει την αναψυχή με την ενημέρωση και ευαισθητοποίησή του για κοινωνικά, ιστορικά, περιβαλλοντικά και άλλα θέματα της εκάστοτε περιοχής (Σιτάρας, Τζένος, 2004).

Ως εκ τούτου, ο εναλλακτικός τουρισμός σε μια περιοχή ή χώρα και κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, μπορεί να αποτελέσει κατάλληλη στρατηγική για την τοπική ανάπτυξη και να συμβάλει στην ενδογενή ολοκληρωμένη ανάπτυξη που δένει αρμονικά με τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες κάθε περιοχής και να αποτελέσει ουσιαστική αναπτυξιακή παράμετρο στα προγράμματα τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης. Βέβαια θα πρέπει να αναφερθεί πως ο εναλλακτικός τουρισμός στη διεθνή πρακτική έχει επικρατήσει με τις ακόλουθες δύο βασικές μορφές (Ζαχαράτος, Τσάρτας, 2008).

- Τη μορφή των διακοπών σε αγροκτήματα "Farm house holidays", ιδιαίτερα διαδεδομένη σε χώρες, όπου η έννοια «αγρόκτημα» είναι συνυφασμένη με τη

γεωργική εκμετάλλευση (Αυστρία, Γερμανία κλπ) και οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στη ζωή των αγροτών και τις αγροτικές δραστηριότητες.

- Τη μορφή των διακοπών σε αγροτουριστικά καταλύματα που παρέχουν «κλίνη και πρωινό» - "Bed and breakfast", που αφορά στη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων και ενοικιαζομένων δωματίων σε έξω-αστικούς μικροσυννοικισμούς ή σε αγροτικά καταλύματα (αγροικίες) που βρίσκονται μέσα στον αγροτικό οικισμό και παρέχουν φιλοξενία τουριστών σ' αυτά. Το σύστημα αυτό προσιδιάζει ιδιαίτερα σε χώρες, όπως είναι η Βρετανία, η Γαλλία, η Ιταλία, η Ιρλανδία.

Ένας ευρύτερος ορισμός που θα μπορούσε να δοθεί στον εναλλακτικό τουρισμό, είναι ότι αυτός αποτελεί μια ειδικότερη μορφή τουρισμού με στόχο να καλύψει ο τουρίστας πιο εξειδικευμένες ανάγκες του. Δηλαδή ο εναλλακτικός τουρισμός ενέχει διαφορετικό κίνητρο από αυτό του μαζικού και πιο συγκεκριμένα έχει να κάνει με τη φύση, το πολιτισμό αλλά και τις ανάγκες του ίδιου του ανθρώπου. Μορφές εναλλακτικού τουρισμού αποτελούν ο οικοτουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο εκπαιδευτικός τουρισμός, ο πολιτιστικός τουρισμός, ο θαλάσσιος τουρισμός, ο τουρισμός υγείας, ο συνεδριακός κλπ.

Επίσης, τα πλεονεκτήματα του εναλλακτικού τουρισμού είναι πολλά και όταν αναλυθούν συμπληρωματικά με αυτά του μαζικού - παραθαλάσσιου τουρισμού προκύπτει η ανάγκη για σωστό σχεδιασμό και οργάνωση με στόχο όπου για παράδειγμα η Ελλάδα να πρωτοπορήσει και σε αυτό το κλάδο τουρισμού. Η Ελλάδα επίσης μπορεί να διαθέτει όλα τα εφόδια και τα προαπαιτούμενα στοιχεία για να ηγηθεί στον εναλλακτικό τουρισμό. Εκμεταλλεζόμενη το πλούσιο φυσικό τοπίο, το πολιτιστικό της υπόβαθρο, τους νέους επιστήμονες και επιχειρηματίες που είναι διατεθειμένοι να λάβουν το επιχειρηματικό ρίσκο και να εισαχθούν σε αυτή τη νέα αγορά μπορεί να παρέχει με επιτυχία υπηρεσίες εναλλακτικού τουρισμού.

Από την έρευνα του Hollier, προκύπτει ότι τα κύρια μειονεκτήματα του ελληνικού εναλλακτικού τουριστικού προϊόντος σε σχέση με τις άλλες χώρες της Ε.Ε. είναι τα εξής (Βελισσαρίου, 2002):

- Ο μικρός βαθμός αλλαγής που χαρακτηρίζει τις μετακινήσεις του διεθνούς τουρίστα εντός της χώρας. Αυτός ο παράγοντας σχετίζεται με τις εναλλακτικές κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές αλλοιώσεις του τόπου υποδοχής.
- Ο χαμηλός βαθμός εναλλακτικής ξενοδοχειακής άνεσης.
- Η αλλοίωση των φυσικών τοπίων ως απόρροια της έλλειψης περιβαλλοντικής προστασίας.
- Ο μικρός βαθμός ανάπτυξης των αθλητικών κέντρων και δραστηριοτήτων.

Μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας, είναι εμφανής η σημασία και η αναγκαιότητα ανάπτυξης ενός εναλλακτικού τουριστικού μοντέλου όπου θα εμπεριέχεται το στοιχείο της διαφοροποίησης και θα συναντώνται όλοι οι παραγωγικοί συντελεστές. Το ελληνικό εναλλακτικό τουριστικό προϊόν μπορεί να διαφοροποιηθεί έναντι άλλων ανταγωνιστικών προϊόντων που έχουν το ίδιο image, προβάλλοντας στοιχεία που σχετίζονται με τον πολιτισμό, το φυσικό περιβάλλον και τον πολιτισμό, το φυσικό περιβάλλον και τον άνθρωπο, τα οποία χαρακτηρίζονται από «μοναδικότητα» (Βελισσαρίου, 2002).

Τέλος η τουριστική αξιοποίηση εναλλακτικών παραδοσιακών κτισμάτων και οικιστικών συνόλων, που χαρακτηρίζονται από τη μοναδικότητά τους και βρίσκονται σε κατάσταση εγκατάλειψης και ερήμωσης, μπορεί να συμβάλει ουσιαστικά στη διαφοροποίηση του ελληνικού εναλλακτικού τουριστικού προϊόντος. Τέτοια παραδοσιακά οικιστικά σύνολα βρίσκονται διάσπαρτα στον ελλαδικό χώρο.

3.2. Λόγοι Επιλογής Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού και Σχετικές Δραστηριότητες που Αναπτύσσονται

Ο εναλλακτικός τουρισμός προσφέρει τη δυνατότητα ενός διαφορετικού τρόπου διακοπών σε ορισμένους ανθρώπους και έχει απόλυτη σχέση με τη προστασία της τοπικής κουλτούρας, τη προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και του ανθρωπογενούς καθώς και με την αποφυγή των υπηρεσιών του οργανωμένου τουρισμού (Βαρβαρέσου, 2005).

Σύμφωνα με τα παραπάνω λοιπόν, ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να προσφέρει στους τουρίστες τις παρακάτω συναρπαστικές δραστηριότητες σε μια περιοχή, όπως:

- Κατάβαση ποταμού. Είναι μια δραστηριότητα με πολλές συγκινήσεις. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα το οποίο αναφέρεται στη πρώτη κατάβαση στην Ελλάδα στον ποταμό Αχελώο περίπου στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Στις μέρες μας πλέον η δραστηριότητα αυτή γίνεται σε όλα τα ποτάμια της Ελλάδας, όπως για παράδειγμα στον ποταμό Βοϊδομάτη στη Κόνιτσα, και συγκεκριμένα από τις αρχές Νοεμβρίου μέχρι τις αρχές Ιουνίου.
- Rafting. Ο αριθμός των ανθρώπων που ασχολούνται σε αυτή τη δραστηριότητα αγγίζει τους 30.000. Η δραστηριότητα αυτή γίνεται ολοένα και πιο δημοφιλής. Δεν είναι τυχαίο ότι οι εταιρείες που τη διοργανώνουν ακολουθούν κανόνες ασφαλείας. Στην Ελλάδα, οι τουρίστες μπορούν να πάρουν μέρος σε αυτήν την δραστηριότητα επισκεπτόμενοι τα Τζουμέρκα και τον ποταμό Άραχθο κ.λπ.
- Canoe. Διεξάγεται κυρίως σε λίμνες αλλά και σε ήρεμα περάσματα ποταμών. Οι εταιρείες που το διοργανώνουν προσφέρουν και τον απαραίτητο εξοπλισμό. Η δραστηριότητα αυτή γίνεται όλο το χρόνο και προσφέρει στιγμές χαλάρωσης κοντά σε μοναδική γλωρίδα και δίνει επίσης

και τη δυνατότητα παρατήρησης σπάνιων ειδών πουλιών και υδρόβιων ζωντανών. Η λίμνη Πλαστήρα είναι ένα παράδειγμα όπου μπορεί κάποιος να κάνει canoe.

- Ορειβασία. Είναι η πιο δύσκολη μορφή πεζοπορίας η οποία έχει ως στόχο τη κατάκτηση κάποιας κορυφής. Στη δραστηριότητα αυτή η απόσταση δεν είναι σημαντική. Το σημαντικό είναι ότι κάθε ώρα πρέπει να καλύπτονται 300 μέτρα υψομετρικής διαφοράς. Κάτι τέτοιο σημαίνει ότι κάποιος προκειμένου να ανέβει 1.000 μέτρα θα χρειαστεί 4 ώρες αν κάνει και κάποιες στάσεις. Στα Ιωάννινα βρίσκεται η σκάλα Βραδέτο.
- Πεζοπορία. Διακρίνεται σε απλή και ορεινή. Στην απλή, η μικρότερη απόσταση που διανύεται είναι 5 χιλ. Τα εδάφη στα οποία γίνεται έχουν μια μικρή κλίση και τα άτομα έχουν ελαφρύ εξοπλισμό. Στη δεύτερη κατηγορία διανύεται μια απόσταση 15-20 χιλ. και περίπου χρειάζονται 5-8 ώρες. Υπάρχει ειδικός εξοπλισμός. Η πεζοπορία γίνεται σε οποιοδήποτε βουνό και βασικά η υψομετρική διαφορά της διαδρομής είναι 500-600 μ.

3.3. Παραδείγματα Διαφόρων Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού

3.3.1. Ειδικές Τουριστικές Υποδομές και Ιαματικός Τουρισμός

Οι αναφορές οι οποίες υπάρχουν και αφορούν το νομοσχέδιο για το ιαματικό τουρισμό στη Ελλάδα, έχουν χαρακτηριστεί σχετικά ως άκρως τυπολατρικές. Για παράδειγμα, ο αριθμός των Πηγών Θερμομεταλλικών Νερών στην Ελλάδα που είναι καταγεγραμμένες, ανέρχεται σε 822 και από αυτές μόνο οι 752 αξιοποιούνται ως Ειδικές Τουριστικές Υποδομές. Τα παραπάνω στοιχεία προέρχονται από το Ινστιτούτο Γεωλογικών Ερευνών και Μεταλλευτικών στην Ελλάδα. Ο αριθμός των πηγών αυτών όμως οι οποίες χρησιμοποιούνται σε συνεχή βάση, είναι 348 εκ του συνόλου των 752 πηγών και αντιπροσωπεύουν ένα ποσοστό συνεχούς χρήσης της τάξης του 42%.

Όσον αφορά τη γεωγραφική κατανομή των Ειδικών Τουριστικών Υποδομών Τουρισμού Ιαματικών Πηγών ανά νομό στην Ελλάδα, αυτές έχουν ως εξής:

- Στερεά Ελλάδα - 156 πηγές
- Θεσσαλία - 57 πηγές
- Ήπειρος - 56 πηγές
- Μακεδονία - 115 πηγές
- Θράκη - 25 πηγές
- Πελοπόννησος - 114 πηγές
- Νησιά - 229 πηγές

Οι ιαματικές πηγές οι οποίες έχουν σημαντική τουριστική σημασία για την χώρα ως Ειδικές Τουριστικές Υποδομές, αναφέρονται ως εξής:

- Αιδηψός-Ευβοίας, ιδιοκτησίας ΕΟΤ όπου λειτουργεί με Αυτεπιστασία.
- Βουλιαγμένη Αττικής, ιδιοκτησίας ΕΟΤ.
- Ικαρία – Σάμου.
- "Ασκληπιός" (πρώην Μουσταφά), ιδιοκτησίας Δήμου Αγ. Κηρύκου.
- "Απόλλων " Θερμά Ικαρίας, ιδιοκτησίας Δήμου Αγίου Κηρύκου.
- "Σπήλαιο" Θερμά Ικαρίας, Ιδιοκτησίας Δήμου Αγ. Κηρύκου.
- "Κράτσα" Θερμά Ικαρίας, ιδιωτική επιχείρηση.
- Θερμό Λευκάδος Ικαρίας, ιδιοκτησίας ΕΟΤ.
- Η Καλλιθέα στη Ρόδο η οποία ανήκει στον ΕΟΤ και έχει παραχωρηθεί στις Κοινότητες Μανωλάδας, Κουνουπελίου και Βάρδας.
- Η Κύθνος Κυκλάδων η οποία λειτουργεί με αυτεπιστασία.
- Η Κυλλήνη στην Ηλεία η οποία και αυτή βρίσκεται στην ιδιοκτησία του ΕΟΤ. Η ιαματική αυτή πηγή μέσα από το διαγωνισμό «Δασκαλαντωνάκη» έχει μισθωθεί για τουλάχιστον 40 χρόνια από το έτος 1998.
- Πηγή Λουτρακίου Κορινθίας.
- Πηγή Νιγρίτας στις Σέρρες η οποία είναι ιδιοκτησία του ΕΟΤ.

- Η ιαματική πηγή στα Μέθανα Πειραιώς η οποία βρίσκεται στην ιδιοκτησία του ΕΟΤ και η λειτουργία της γίνεται με Αυτεπιστασία από τον ΕΟΤ.
- Πηγή Σμόκοβο στην Καρδίτσα η οποία και αυτή είναι ιδιοκτησία του ΕΟΤ. Η πηγή αυτή έχει παραχωρηθεί στη Κοινότητα Λουτροπηγής και η παραχώρηση αυτή θα διαρκέσει μέχρι το έτος 2028.
- Πηγή Σουρωτής στη Θεσσαλονίκη η οποία είναι ιδιοκτησίας ΕΟΤ. Η πηγή αυτή έχει παραχωρηθεί στη κοινότητα Σουρωτής και η άδειά της ισχύει μέχρι το έτος 2028. Η Κοινοτική Επιχείρησης Σουρωτής έχει αναλάβει τη λειτουργία της. Από όλα τα έσοδα τα οποία προέρχονται το 5% δίνεται σε έργα τα οποία έχουν τουριστική αξία για τη περιοχή.
- Πηγή Ξινό Νερό στη Φλώρινα. Η πηγή βρίσκεται στην ιδιοκτησία του ΕΟΤ. Η πηγή αυτή έχει παραχωρηθεί από τη Κοινότητα Ξινού Νερού στη Φλώρινα και η λειτουργία της ισχύει μέχρι το έτος 2028. Από το σύνολο όλων των ακαθάριστων εσόδων το 5% θα δίνεται για έργα που έχουν τουριστική σημασία για τη περιοχή. Η Κοινοτική Επιχείρηση έχει αναλάβει τη λειτουργία της.
- Πηγή Κίρα στη Φωκίδα η οποία είναι μια από τις ιδιοκτησίες του ΕΟΤ.
- Λαγκαδά στη Θεσσαλονίκη και αυτή ανήκει στον ΕΟΤ. Έχει παραχωρηθεί στην επιχείρηση εκμετάλλευση ΑΞΕ ΑΣΤΗΡ μέχρι το έτος 2015.

3.3.2. Το Λουτράκι ως Ιαματικός Τουριστικός Προορισμός

Η πλέον γνωστή μορφή εναλλακτικού τουρισμού στις μέρες μας, είναι εκείνη του ιαματικού τουρισμού για τις παθήσεις του ανθρώπινου οργανισμού. Στην Ελλάδα αλλά και στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, ο ιαματικός τουρισμός και πιο συγκεκριμένα η λουτροθεραπεία, χρησιμοποιείται για τις παθήσεις όπως είναι οι μετατραυματικές και μετεγχειρητικές καταστάσεις (κατάγματα, διαστρέμματα, αλγοδυστροφικά σύνδρομα, κλπ). Όλα τα νερά (υδροκινησιοθεραπεία) σε συνδυασμό με φυσικοθεραπεία. Για ελαφρές παθήσεις του νευρικού συστήματος (νεφρίτιδες, ριζίτιδες, νευραλγίες) είναι ολίγο μεταλλικά νερά, κυρίως βρωμιούχα. Επίσης, για μυϊκούς πόνους και αρτηριακή πίεση καλό

κάνουν τα ολιγομεταλλικά νερά. Τα νερά αυτά βοηθούν επίσης σε γυναικολογικές παθήσεις καθώς και σε διάφορα κυκλοφοριακά προβλήματα όπως είναι τα φλεβίτιδες, κίρσοι και η ανεπάρκεια στεφανιαίων αρτηριών.

Εκτός των ανωτέρω όμως σημειώνεται πως η χρήση των θερμομεταλλικών νερών για στοματοπλύσεις και γαργαρισμούς μέσω του ιαματικού τουρισμού, αναφέρεται ως μια ιδιαίτερα παραδοσιακή μορφή θεραπείας. Η μηχανική δράση για τον καθαρισμό του στόματος και η επουλωτική σε άφθες, σε εξελκώσεις και σε ερεθισμούς του βλεννογόνου χρησιμοποιήθηκαν ήδη από την αρχαιότητα. Σήμερα, η εφαρμογή των θερμομεταλλικών νερών θα μπορούσε να υποδειχθεί για τις περιπτώσεις όπως είναι οι παραδοντοπάθειες και ουλίτιδες, η μείωση της συχνότητας της τερηδόνας, οι στοματίτιδες από γενικευμένα νοσήματα, όπως για παράδειγμα είναι οι δερματοπάθειες, τα νοσήματα κολλαγόνου κ.λπ. Επιπλέον, βοηθάει στη μετατραυματική αρθρίτιδα και σε παθήσεις της κροταφογοναθικής διάρθρωσης, σε άτυπες καταστάσεις που δεν υποχωρούν σε μακροχρόνια θεραπεία όπως είναι οι καυσαλγίες, η μέλαινα γλώσσα κ.α.

Τέλος, σημειώνεται πως τα θειούχα απορροφούνται σε μεγαλύτερη ποσότητα από το δέρμα και τους βλεννογόνους και αυξάνουν τους αμυντικούς μηχανισμούς του οργανισμού, ενέργεια ιδιαίτερα χρήσιμη σε φλεγμονώδεις καταστάσεις του οδοντοστοματογοναθικού συστήματος.

Ειδικότερα όμως στο θέμα μας θα λέγαμε πως το δημοτικό υδροθεραπευτήριο ανακαινίστηκε το 2008 με μίνιμαλ ντιζάιν διάθεση από το αρχιτεκτονικό γραφείο Βασιλόπουλος το οποίο έχει εκπονήσει τη μελέτη επέκτασης της Εθνικής Πινακοθήκης, ενώ απέκτησε και μια νέα πτέρυγα βιοκλιματικού σχεδιασμού που στεγάζει τις τρεις εσωτερικές πισίνες με το ιαματικό νερό, τις σάουνες, τα ατμόλουτρα αλλά και το γυμναστήριο με την εξωτερική πισίνα.

Οι ατομικές θεραπείες γίνονται στις καμπίνες του παλιού κτιρίου του Μεσοπολέμου, που έχουν «ντυθεί» με σύγχρονο εξοπλισμό, στις αποχρώσεις του πορτοκαλί, του κόκκινου και του γκρι. Εδώ μπορεί κανείς να βουτήξει στα χλωρονατριούχα ιαματικά νερά σε πριβέ μπανιέρες, να δοκιμάσει κανείς λασποθεραπεία με άργιλο Νεκράς Θάλασσας και ιαματικό νερό η οποία είναι ευεργετική για τις ρευματοπάθειες και αρθροπάθειες.

Οι ιαματικές πηγές αναβλύζουν από πολλά σημεία της παραλιακής περιοχής σε έκταση περίπου 750 μέτρων. Πρόκειται για φυσικές πηγές, στους πρόποδες των Γερανείων, που αναβλύζουν από μεγάλο βάθος εδώ και χιλιάδες χρόνια. Στη διάρκεια της διαδρομής του το νερό φιλτράρεται από τα πετρώματα που συναντά στην πορεία του και εμπλουτίζεται με σπάνια μέταλλα και ιχνοστοιχεία που το καθιστούν πολύτιμο για την υγεία. Τα λουτρά πολυτελείας του μεσοπολέμου επεκτάθηκαν και ανακαινίστηκαν υιοθετώντας το προφίλ ενός πολυτελούς και σύγχρονου Spa που περιλαμβάνει τρεις εσωτερικές πισίνες και μία εξωτερική πισίνα. Επιπλέον, είναι εξοπλισμένο με σάουνα, ατμόλουτρα, γυμναστήριο καθώς και bar και εστιατόριο. Τέλος, περιλαμβάνει ινστιτούτο αισθητικής και ατομικούς χώρους ειδικών θεραπειών.

Στο νέο Υδροθεραπευτήριο Λουτρακίου η φιλοσοφία των σύγχρονων Spa, γίνεται πραγματικότητα με μοναδικές θεραπείες υγείας και ομορφιάς με ιαματικό νερό. Προσφέρονται υπηρεσίες υδρομασάζ, δινόλουτρα, ντους ψιλής βροχής, λασποθεραπεία, αρωματοθεραπεία, θεραπευτικό και χαλαρωτικό μασάζ.

Τέλος, μπορεί κανείς να επιλέξει πρόγραμμα ποσιθεραπείας με ιαματικό νερό ή με φυσικό μεταλλικό νερό, ανάλογα με την περίπτωση. Η ποσιθεραπεία με ιαματικό νερό (ολιγομεταλλικό, ελαφρύ, ευχάριστο στη γεύση με μοναδικές ιαματικές και θεραπευτικές ιδιότητες) πραγματοποιείται στην Πηγή του Ε.Ο.Τ. που λειτουργεί ως κέντρο ποσιθεραπείας. Πρόκειται για ένα πανέμορφο κυκλικό κτίριο της εποχής του Μεσοπολέμου, με υπέροχα ψηφιδωτά του 1935.

3.3.3. Ο Τουρισμός στη Πόλη των Σερρών Εξαιτίας του Αυτοκινητοδρομίου

Το Αυτοκινητοδρόμιο Σερρών βρίσκεται νοτιοδυτικά της πόλης, σε ιδιόκτητο δημοτικό χώρο συνολικού εμβαδού 1.000 στρεμμάτων περίπου, το οποίο λειτουργεί ως Αθλητικό Πάρκο με τις ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις. Το έργο αναπτύσσεται στα 500 στρέμματα και περιλαμβάνει: πίστα, χώροι προστασίας αγωνιζομένων, κτιριακές εγκαταστάσεις για αγωνιζόμενους, παρατηρητές, δημοσιογράφους και θεατές καθώς και βοηθητικούς χώρους.

Η πίστα κατασκευάστηκε σύμφωνα με τις αγωνιστικές προδιαγραφές και τα μέτρα ασφαλείας της Διεθνούς Ομοσπονδίας (FIA) και θα φιλοξενήσει αγώνες αυτοκινήτου (μέχρι Formula 3) και μοτοσυκλέτας. Ιδιαίτερη βαρύτητα δόθηκε στον υψηλό βαθμό λειτουργικότητας της πίστας καθώς και στη δημιουργία προϋποθέσεων ασφαλείας αγωνιζομένων και θεατών και για αυτό το λόγο κατασκευάστηκε υπόγεια διάβαση.

Η Πίστα Καρτ άρχισε να λειτουργεί το 1995 και είναι η μεγαλύτερη της Βορείου Ελλάδος. Έχει μήκος 1.050 m και πλάτος 8 m και πληροί τις παγκόσμιες προδιαγραφές. Φιλοξενεί περίπου 8 επίσημους αγώνες καρτ, βέσπας, enduro, δεξιοτεχνίας κ.α., τον χρόνο και την διαχείρισή της έχει η Λέσχη Αυτοκινήτου και Μοτοσυκλέτας Σερρών (Λ.Α.Μ.Σ.). Το Αυτοκινητοδρόμιο εγκαινιάστηκε το 1998 και είναι το μεγαλύτερο των Βαλκανίων, με μήκος 3.186 m, πλάτος 12-15 m και ευθεία εκκίνησης 662 m. Μπορεί να φιλοξενήσει Πανελλήνιους και Διεθνείς αγώνες αυτοκινήτου, κατηγοριών A, N, E, Ενιαίου, S.T.C. και F-3, και μοτοσυκλετών κατηγοριών 1 έως 6. Την διαχείριση του αυτοκινητοδρομίου έχει ο Δήμος Σερρών και η Λ.Α.Μ.Σ.

Το αυτοκινητοδρόμιο των Σερρών αποτελεί τη μοναδική πίστα στη χώρα αλλά και στη Βαλκανική η οποία πληροί απολύτως τις κατασκευαστικές προδιαγραφές της διεθνούς

Ομοσπονδίας Μοτοσικλέτας (FIM) και της διεθνούς Ομοσπονδίας Αυτοκινήτου (FIA), για τη διεξαγωγή αγώνων κατηγορίας μέχρι φόρμουλα 3000 (F3000). Κατασκευάστηκε υπό την αιγίδα του δήμου Σερρών και λειτουργεί από το Μάιο του 1998. Φιλοξενεί πλήθος αγώνων αυτοκινήτου και μοτοσικλέτας καθώς και δραστηριότητες με αυτοκινητιστικό ενδιαφέρον μη αγωνιστικού χαρακτήρα, αναδεικνύοντας την περιοχή σε πανελλήνιο κόμβο μηχανοκίνητου αθλητισμού.

Δραστηριότητες - Εκδηλώσεις

Στα έξι χρόνια της λειτουργίας το αυτοκινητοδρόμιο, λόγω της μοναδικότητας του από πλευράς προδιαγραφών έχει συγκεντρώσει το ενδιαφέρον του μηχανοκίνητου αθλητισμού της χώρας και των Βαλκανικών χωρών. Πλήθος αγωνιστικών δραστηριοτήτων έχουν φιλοξενηθεί στους χώρους του αυτοκινητοδρομίου συμπεριλαμβανομένων αγώνων των πανελληνίων πρωταθλημάτων, προγραμματισμένων από την Εθνική Επιτροπή Αγώνων (ΕΘ.Ε.Α.) της Ε.Λ.Π.Α., καθώς και ανεξάρτητων αγώνων ειδικών κατηγοριών, αγώνων επίδειξης, αντοχής καθώς και ένας βαλκανικός αγώνας ταχύτητας μοτοσικλέτας. Επίσης στο αυτοκινητοδρόμιο έχουν φιλοξενηθεί δραστηριότητες ιδιωτών μη αγωνιστικού ενδιαφέροντος όπως είναι οι εκθέσεις αυτοκινήτων, οι παρουσιάσεις νέων μοντέλων αυτοκινήτων και μοτοσικλετών καθώς και δοκιμές προϊόντων σχετικών με το αυτοκίνητο. Επίσης, φιλοξενεί ημερίδες σχολών γρήγορης οδήγησης και σχολές ασφαλούς οδήγησης. Τέλος, παίρνουν μέρος και συγκριτικές δοκιμές αυτοκινήτων και μοτοσικλετών από περιοδικά ειδικού τύπου.

Ο αυτοκινητόδρομος των Σερρών χαρακτηρίζεται ως καινοτόμο και αναπτυξιακό έργο, τα πολλαπλά οφέλη του οποίου, από την αρχή της λειτουργίας της πίστας, συνέβαλλαν στην οικονομική αναβάθμιση του νομού με τη δημιουργία ενός εξειδικευμένου καταναλωτικού κοινού και την ταυτόχρονη προσέλκυση ειδικής μορφής εσωτερικού τουρισμού, του αθλητικού.

Ο νομός Σερρών λοιπόν αν και δεν είναι χαρακτηρισμένος τουριστικός νομός, σταδιακά τα τελευταία χρόνια, κάνει σημαντικές προσπάθειες για την ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή. Ιδιαίτερα στρέφεται προς την πλευρά των εναλλακτικών μορφών, όπως είναι π.χ. ο οικολογικός τουρισμός, ο θρησκευτικός, ο πολιτιστικός και ο αθλητικός, αξιοποιώντας το μοναδικό φυσικό του περιβάλλον, την πλούσια εκκλησιαστική κληρονομία, την πολιτιστική του παράδοση και τις πολλές αθλητικές εγκαταστάσεις, όπως είναι το αυτοκινητοδρόμιο.

3.4. Τεχνική Ανάπτυξης Εναλλακτικού Χειμερινού Τουρισμού και Τουριστικές Υποδομές στην Ελλάδα.

Με τον όρο Χειμερινός Τουρισμός νοείται η μορφή αυτή του τουρισμού η οποία έχει μια έννοια ανεξαρτησίας όπως και ο θερινός τουρισμός και ουσιαστικά μπορεί κάποιος ν' αναπτύξει ορισμένες δραστηριότητες οι οποίες είναι δυνατό να γίνουν κατά τη διάρκεια του χειμώνα και να «εκμεταλλευθεί» τις συνθήκες που επικρατούν λόγω ψύχους σε χιονοδρομικά κέντρα με πίστες διαφόρων δυσκολιών για άτομα τα οποία ασχολούνται με το άθλημα του σκι. Οι πιο γνωστές μορφές χειμερινού τουρισμού στις ειδικές τουριστικές υποδομές είναι ο χιονοδρομικός τουρισμός, ο τουρισμός παραχείμασης, ο τουρισμός χειμερινών αθλημάτων και ο αθλητικός τουρισμός των χειμερινών ολυμπιακών αγώνων (Σιτάρας, Τζένος, 2004).

Ημερολογιακά η χειμερινή περίοδος αρχίζει από στις 21 Δεκεμβρίου και κρατάει μέχρι τις 21 Μαρτίου για το Βόρειο Ημισφαίριο. Σε ότι όμως αφορά τη τουριστική περίοδο στις Ειδικές Τουριστικές Υποδομές, οι ημερομηνίες για το χειμερινό τουρισμό είναι από τις αρχές Νοεμβρίου μέχρι της αρχές Απριλίου. Στις βόρειες χώρες, ο χειμώνας διαρκεί περισσότερο με αποτέλεσμα να υπάρχει και μεγαλύτερη χρονική εκμετάλλευση των σχετικών υποδομών (ΕΟΤ, 2012).

Σημειώνεται επίσης πως η ανάπτυξη του χιονοδρομικού, παγοδρομικού και των χειμερινών αθλημάτων στις Ειδικές Τουριστικές Υποδομές στηρίζεται αποκλειστικά στο χιόνι και στο πάγο. Τα στοιχεία αυτά ήταν και είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του χειμώνα. Σε ότι αφορά την εξέλιξη των χιονοδρομιών, αυτή αναφέρεται ως άκρως θεαματική. Τα χιονοδρομικά αθλήματα σημείωσαν τεράστια ανάπτυξη και το 1921 καθιερώθηκαν οι χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες και σε πολλές περιοχές αναπτύχθηκε ο χειμερινός τουρισμός κάτι που συνέβαλε και στην καλύτερη λειτουργία και εκμετάλλευση των Ειδικών Υποδομών Τουρισμού (Σιτάρας, Τζένος, 2004).

Ωστόσο, η αγορά του χιονοδρομικού τουρισμού διαφέρει από χώρα σε χώρα. Για παράδειγμα σε περιοχές της Βόρειας Ευρώπης και Αμερικής, καταγράφεται μια πολύ μεγάλη παράδοση στις χιονοδρομίες αφού υπάρχουν περιοχές χιονοσκεπείς και η περίοδος του χειμώνα είναι μεγαλύτερη. Είναι πολύ διαδεδομένο επίσης οι κάτοικοι των πόλεων να κάνουν μικρές ή μεγάλες εκδρομές σε χιονοσκεπείς περιοχές, προκειμένου να επισκεφθούν χιονοδρομικά κέντρα. Τις περισσότερες φορές κάτι τέτοιο γίνεται Σαββατοκύριακα ή σε περίοδο ορισμένων περιόδων διακοπών. Συνήθως η περίοδος του χιονοδρομικού τουρισμού σε χώρες της Εύκρατης ζώνης αναφέρεται σε τρεις μήνες του χειμώνα όπως είναι ο Δεκέμβριος, ο Ιανουάριος και ο Φεβρουάριος (Μητούλα, Αστάρια, Καλδής, 2008).

Βέβαια στην Ελλάδα χαρακτηριστικά αναφέρονται 60.000 χιονοδρόμοι αλλά οι επισκέπτες των χιονοδρομικών κέντρων είναι πολύ περισσότεροι. Σε ότι αφορά τις ηλικίες αυτού του είδους του τουρισμού, κυρίως είναι νεαρές ηλικίες ή/και μέσης. Ανήκουν σε εύπορες τάξεις και περίπου τρεις φορές ή και περισσότερες ξοδεύουν περισσότερα χρήματα από ότι ένας μέσος τουρίστας. Τα άτομα φυσικά τα οποία κάνουν χιονοδρομίες ξοδεύουν πολύ περισσότερα χρήματα (ΕΟΤ, 2012). Από τους επισκέπτες ενός χιονοδρομικού κέντρου, σύμφωνα με σχετικούς υπολογισμούς, μόνο το 1/3 από αυτούς κάνουν χιονοδρομίες και τα υπόλοιπα 2/3 απλά κάνουν αγορές αγαθών ή επισκέπτονται τα χιονοδρομικά κέντρα.

Τα χιονοδρομικά κέντρα στη Ελλάδα είναι 21 τα οποία είναι και σε μεγάλο βαθμό οργανωμένα. Τα κέντρα αυτά συγκεντρώνουν τη χειμερινή περίοδο αρκετούς επισκέπτες. Κυρίως όμως υπάρχουν προβλήματα τα οποία εστιάζονται στα πλαίσια υποδοχής σε ότι αφορά τη προσπελασιμότητα ή το μηχανολογικό εξοπλισμό ή ακόμα και το εκπαιδευμένο προσωπικό. Δεν είναι όμως περίεργο ότι ένας μεγάλος αριθμός από Έλληνες επισκέπτες έχει αποφασίσει ότι προτιμά αυτά τα κέντρα από αυτά του εξωτερικού (Σιτάρας, Τζένος, 2004).

Πρέπει να αναφερθεί πάντως ότι σε σχέση με τις άλλες χώρες, η Ελλάδα θεωρείται σχετικά ως μια χώρα η οποία δεν έχει κάνει σημαντικά βήματα στην ανάπτυξη των Ειδικών Τουριστικών Υποδομών χειμερινού τουρισμού, ώστε να προσελκύσει σχετικό αριθμό ατόμων και να βελτιώσει τη γενικότερη εικόνα του τουρισμού της χώρας.

Σημειώνεται επίσης πως εδώ και μερικά χρόνια η ελληνική τουριστική πολιτική φαίνεται να ασπάζεται την πολιτική για έναν ενσωματωμένο – εναλλακτικό τουρισμό όπου το κύριο βάρος επικεντρώνεται στην κοινωνία, τον πολιτισμό και το φυσικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με άρθρο του Σταύρου Ανδρεάδη, Προέδρου του Σ.Ε.Τ.Ε. (2007), αναφέρεται ότι το 2006 βρίσκει την Ελλάδα σε μια περίοδο όπου αγωνίζεται για την επίτευξη μιας σειράς μακροοικονομικών στόχων, που δεν απορρέουν μόνο από τις υποχρεώσεις της ως χώρας – μέλους της ενωμένης Ευρώπης, αλλά που κυρίως στοχεύουν στο να εξασφαλίσουν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για μια σταθερή σε βάθος χρόνου οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Ο τουρισμός κατέχει σπουδαίο ρόλο στην προσπάθεια επίτευξης των μακροοικονομικών αυτών στόχων.

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία του Σ.Ε.Τ.Ε. παρατηρείται ότι η συμβολή της τουριστικής οικονομίας το 2012 στο ΑΕΠ της Ελλάδας φτάνει το 16,4%, ενώ η συνολική απασχόληση στην τουριστική οικονομία (688.800 θέσεις εργασίας) αντιστοιχεί στο 18,3%

των απασχολουμένων. Συγκρινόμενος σε παγκόσμιο επίπεδο, ο ελληνικός τουρισμός καταγράφει ικανοποιητικές επιδόσεις.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO), η Ελλάδα το 2012 ήταν 17η σε επίπεδο διεθνών αφίξεων και 23η σε επίπεδο εσόδων. Επίσης, σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF) το 2013, η χώρα μας καταλαμβάνει την 32η θέση μεταξύ 140 χωρών στο Δείκτη Ταξιδιωτικής και Τουριστικής Ανταγωνιστικότητας, ενώ στο Γενικό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας καταλαμβάνει μόλις την 96η.

Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν ότι ο ελληνικός τουρισμός είναι ένας από τους ελάχιστους τομείς της εθνικής οικονομίας, ο οποίος είναι ανταγωνιστικός σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι στόχοι του Ελληνικού οργανισμού τουρισμού ήταν και είναι η αναδιάρθρωση και ο εξορθολογισμός δομών και λειτουργίας του Ε.Ο.Τ., η διαχείριση της εικόνας και η προώθηση του Ελληνικού τουρισμού, η ανάπτυξη του εσωτερικού τουρισμού, οι δράσεις προώθησης για εξειδικευμένα τουριστικά προϊόντα και ειδικές μορφές τουρισμού, η αναβάθμιση, αναγνώριση και προστασία υποδομών για την τουριστική ανάπτυξη, η αναδιαμόρφωση περιβάλλοντος αδειοδότησης τουριστικών επιχειρήσεων, η προώθηση ιδιωτικών τουριστικών επενδύσεων και η αναβάθμιση πληροφοριακών συστημάτων Ε.Ο.Τ.

Σύμφωνα με την στρατηγική ανάπτυξης του ελληνικού τουρισμού, οι παράμετροι ανάπτυξης που τίθενται προς επίτευξη, ήταν και συνεχίζουν να είναι η προάσπιση και η ανάδειξη των αξιών και του τρόπου ζωής των Ελλήνων, η δυναμική ανάδειξη της πολιτιστικής μας κληρονομιάς και της σύγχρονης Ελληνικής δημιουργίας, ο σεβασμός και η ορθολογική αξιοποίηση των φυσικών μας πόρων, η προβολή αυθεντικών εμπειριών για τους επισκέπτες, η ανάπτυξη της εξωστρέφειας των Ελληνικών επιχειρήσεων, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού τουρισμού μέσα από την παροχή υψηλών υπηρεσιών ποιότητας και η ισόρροπη περιφερειακή ανάπτυξη και η δίκαιη κατανομή του πλούτου.

Τέλος, θα λέγαμε πως η εθνική τουριστική πολιτική είχε ως στόχο τη βελτίωση των υπηρεσιών που παρέχονται από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα της οικονομίας, την αποτελεσματική αντιμετώπιση των υπαρχόντων προβλημάτων και την αύξηση της παραγωγικότητας και του αποκτηθέντος κέρδους ως προς το κεφάλαιο που επενδύθηκε για την πραγματοποίηση του (απόδοση επένδυσης).

3.5. Επίδραση τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας.

Αναφερόμενοι σχετικά στην επίδραση της οικονομικής κρίσης στο ΑΕΠ της χώρας και στην περίπτωση του τουρισμού, θα λέγαμε πως διεθνώς ο τουρισμός έχει εξελιχθεί σε μια σημαντική βιομηχανία αλλά την ίδια στιγμή απειλεί τη ανάπτυξη και τη απασχόληση (Μελέτη ΣΕΤΕ, 2013).

Για την Ελλάδα βέβαια, η σημασία του είναι τεράστια. Από την άλλη πλευρά η παγκοσμιοποίηση έχει αρνητικό ρόλο για την αύξηση των διασυνοριακών αγαθών και των κινήσεων τους αλλά και για τις ανθρώπινες μετακινήσεις (Μελέτη ΣΕΤΕ, 2013). Αξίζει να σημειωθεί πως το έτος 2005, οι διεθνείς αφίξεις έφτασαν τον αριθμό ρεκόρ των 681,5 εκ. έπειτα από μία συνεχή άνοδο 21 ετών, με εξαίρεση το 2001 (τρομοκρατικές επιθέσεις 11/9) και το 1998 (Ασιατική κρίση του 1997 και Ρωσική κρίση).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού προβλέπει ότι έως το 2020 οι διεθνείς αφίξεις θα ξεπεράσουν το 1,5 δισεκατομμύρια (Μελέτη ΣΕΤΕ, 2013). Τα οφέλη για την παγκόσμια οικονομία από τον τουρισμό ήταν και εξακολουθούν να είναι σημαντικά. Είναι όμως δύσκολο να εκτιμηθούν ποσοτικά λόγω έλλειψης στοιχείων. Ο UNWTO και ο ΟΟΣΑ έχουν αναπτύξει τη μεθοδολογία για τη δημιουργία ενός συστήματος Εθνικών Δορυφόρων Λογαριασμών για τον Τουρισμό (Tourism Satellite Accounts).

Μέσα από τη μεθοδολογία αυτή, προκύπτει ένα σύστημα και μια αξιολόγηση πρωτογενών και δευτερογενών επιδράσεων εσωτερικού και εξωτερικού τουρισμού στη χώρα. Εύκολα κάποιος μπορεί να έχει μια εικόνα μέσα από τη χρήση τουριστικών εισπράξεων. Οι εισπράξεις αυτές αποτελούν ένα κλάσμα όλου του οφέλους της οικονομίας σύμφωνα με τα ισοζύγια διεθνών συναλλαγών κάθε χώρας.

Από το 1980 και έπειτα, η Ελλάδα έχει γίνει ένας σημαντικός τουριστικός προορισμός αφού οι αφίξεις αλλοδαπών ήταν αλματώδεις. Όμως, ως ποσοστό του ΑΕΠ έχουν μείνει σταθερές και έχουν μειωθεί στο 6,1% του ΑΕΠ το 2005 από το 7,9% του ΑΕΠ το 2000. Χαρακτηριστικό της σπουδαιότητας των τουριστικών εισπράξεων για την ελληνική οικονομία είναι ότι η Ελλάδα πλήρωσε για εισαγωγές πετρελαίου το 2011 το 4,9% του ΑΕΠ ενώ οι εισπράξεις από τις τουριστικές υπηρεσίες έφτασαν το 6,1% ή €11 δισεκατομμύρια (Μελέτη ΣΕΤΕ, 2013).

**Πίνακας Νο.1: Κατάταξη Του Ελληνικού Τουρισμού Βάσει Διεθνών Τουριστικών
Εισπράξεων 2007-2013**

Έτος	Τουριστικές Εισπράξεις (δισ. US\$)	Σειρά Κατάταξης – Κόσμο	Σειρά Κατάταξης – Ευρώπη
2013	16,1	19	9
2012	13,4	22	11
2011	14,6	19	9
2010	12,7	21	10
2009	14,5	15	8
2008	17,1	12	8
2007	15,5	12	8

Πηγή: ΣΕΤΕ, επεξεργασία στοιχείων από Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (Παγκόσμιο Τουριστικό Βαρόμετρο, Ιούνιος 2014)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όλοι οι τουριστικοί παραγωγοί χρησιμοποιούν τον όρο του εναλλακτικού τουριστικού προϊόντος, δηλαδή, οι ιδιώτες και το κράτος χωρίς όμως να γνωρίζουν ακριβώς το κύρος και το επίπεδο σημαντικότητας και την πολύπλευρη πτυχή της έννοιας αυτής τόσο στην παραγωγική διαδικασία όσο και στα οικονομικά αποτελέσματα που προκύπτουν και στην άσκηση της εναλλακτικής τουριστικής πολιτικής.

Μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας, είναι εμφανής η σημασία και η αναγκαιότητα ανάπτυξης ενός εναλλακτικού τουριστικού μοντέλου όπου θα εμπεριέχεται το στοιχείο της διαφοροποίησης και θα συναντώνται όλοι οι παραγωγικοί συντελεστές. Το ελληνικό εναλλακτικό τουριστικό προϊόν μπορεί να διαφοροποιηθεί έναντι άλλων ανταγωνιστικών προϊόντων που έχουν το ίδιο image, προβάλλοντας στοιχεία που σχετίζονται με τα πολιτιστικά τοπία της Ελλάδας, το φυσικό της περιβάλλον αλλά και τον πολιτισμό της, τα οποία χαρακτηρίζονται από την «μοναδικότητα» και την τεράστια ιστορία της.

Καταλήγοντας και βάσει των ανωτέρω λοιπόν, θα λέγαμε πως οι μορφές εναλλακτικού τουρισμού που εντοπίζονται στην Ελλάδα στις μέρες μας και έχουν πολύ μεγάλα οικονομικά οφέλη αλλά και περιβαλλοντικά, είναι ο αγροτουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός, ο ορειβατικός και περιπατητικός, ο τουρισμός υγείας, ο αθλητικός τουρισμός, ο χειμερινός τουρισμός, ο παράκτιος τουρισμός, παραποτάμιος, θαλάσσιος τουρισμός και τουρισμός των υδροβιότοπων, ο θρησκευτικός τουρισμός και ο αστικός τουρισμός.

Βιβλιογραφία

- Ανδριώτης, Κ. 2005. *Τουριστική Ανάπτυξη & Σχεδιασμός*. Εκδόσεις Σταμούλη. Αθήνα
- Βαγιονής Ν. 2002. *Η εξέλιξη του φαινομένου του τουρισμού διαχρονικά, Στόχοι, Πολιτικές και μέσα προώθησης του Τουρισμού στην Ελλάδα*, Ημερίδα Σ.Τ.Ε, Ρόδος
- Βαρβαρέσου, Στ., 2005, *Τουρισμός, έννοιες, μεγέθη, δομές*, Εκδόσεις Σακουλά
- Βελισσαρίου Ε., 2002, *Μάνατζμεντ Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού*, από το πρόγραμμα σπουδών Διοίκηση Τουρισμού και Τουριστικών Επιχειρήσεων (τόμος Δ'), Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πάτρα
- Κοκκώσης, Χ, Τσάρτας, Π., 2001, *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Εκδόσεις Κριτική
- Σφακιανάκης Μ., 2004, *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*, ΕΛΛΗΝ, Αθήνα
- Βαρβαρέσος, Σ. 2000, *Τουρισμός*. Εκδόσεις Προπομπός
- Ηγουμενάκης Ν.Γ., Κραβαρίτης Κ.Ν & Λύτρας Π.Ν, 1999. *Εισαγωγή στον τουρισμό*, Εκδόσεις Interbooks. Αθήνα.
- Κυριαζόπουλος Π., Σαμαντά Ε. 2011, *Μεθοδολογία Έρευνας Εκπόνησης Διπλωματικών Εργασιών*, Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική.
- Πατσουράτης Β., 2002. *Η ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος*. Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων Αθήνα.
- Σιτάρας Θ. & Τζένος, Χ. 2004 *Μάρκετινγκ τουρισμού και ποιοτική εξυπηρέτηση*, Εκδόσεις Interbooks
- Τσάρτας, Π., 1996, *Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι : κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*, Εκδόσεις Σταμούλη
- Ζαχαράτος Γ., Τσάρτας Π., 2008, Τόμος Γ', *Τουριστικός Τομέας*, Έκδοση για Ε.Α.Π.
- Μπουραντάς Δ., Παπαλεξανδρή Ν., 1998, *Εισαγωγή στη Διοίκηση Επιχειρήσεων*, εκδόσεις Μπένου, Αθήνα
- Καζιάζης Ν., 2000, *Αποτελεσματικό Μάρκετινγκ για κερδοφόρες πωλήσεις*, εκδόσεις Σταμούλης
- Κοκκώσης, Χ, Τσάρτας, Π., 2001, *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Εκδόσεις Κριτική

- Σφακιανάκης Μ., 2004, *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*, ΕΛΛΗΝ, Αθήνα
- Χρήστου Ευαγ., 1999, *Έρευνα Τουριστικής Αγοράς*, εκδόσεις interbooks, Αθήνα
- Λογοθέτη, Χ., 1997, *Τουρισμός και βιώσιμη ανάπτυξη*, Εκδόσεις Σακκουλά
- Λογοθέτη, Χ., 2009, *Δίκαιο της τουριστικής βιομηχανίας*, Εκδόσεις Σακκουλά
- Τσίτουρα, Αν., 2009, *Η εποχικότητα του τουρισμού στην Ελλάδα και τις ανταγωνίστριες χώρες*, έκδοση ΙΤΕΠ
- Κοκκώσης, Χ, Τσάρτας, Π., 2005, *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Εκδόσεις Κριτική
- Μπουρδή Μ., Ευσταθίου, Π., Καπέλλας, Στ., 2003, *Λειτουργίες Τουριστικών Γραφείων*, Αθήνα, ΥΠΕΠΘ, ΟΕΔΒ
- Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, 2011, *Στοιχεία Κατηγοριοποίησης Ξενοδοχείων*
- Ι.Τ.Ξ.Ε., *Ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού, επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και νέες μορφές τουρισμού*, Α΄ & Β΄ Τεύχος, Σεπτέμβριος 2010
- Ι.Τ.Ξ.Ε., *Ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού, επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και νέες μορφές τουρισμού*, Α΄ & Β΄ Τεύχος, Σεπτέμβριος 2011
- Ι.Τ.Ξ.Ε., *Ανάπτυξη χειμερινού τουρισμού, επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και νέες μορφές τουρισμού*, Α΄ & Β΄ Τεύχος, Σεπτέμβριος 2012